

AKTIVISTI U SEKTORU TRGOVINE: “ORGANIZIRAJMO SE I BORIMO SE ZAJEDNO”

Objavljeno: 17.09.2020

Posljednjih mjeseci aktualna je rasprava o uvođenju neradne nedjelje za trgovine. No, to nije jedini problem u sektoru koji je zajednički trgovkinjama u regiji. Kako bi saznali više o uvjetima rada i stanju radničke borbe razgovarali smo s akterima koji se ondje bore za bolji položaj radnica i radnika – s članovima [Sindikata Lidla iz Slovenije](#), [Sindikata radnika trgovine i uslužnih djelatnosti Bosne i Hercegovine \(STBiH\)](#) i administratorima facebook grupe [“Bar nedjeljom budi kući”](#) i stranice [“Borba za prava u trgovini”](#) – pokretačima borbe za zabranu rada nedjeljom u Srbiji.

Nejednak položaj radnica i radnika

Većinom ženska radna snaga zaposlena je najčešće na slabije plaćenim poslovima – u BiH su poslovi kaširke ili trgovkinje na odjelu lošije plaćeni od posla mesara ili skladištara koje rade muškarci, kaže nam Mersiha Beširović, predsjednica STBiH.

U Srbiji su muškarci i žene zaposleni na istim radnim mjestima još uvijek različito plaćeni, a “žene svakako imaju dodatno opterećenje usklađivanjem kućnih poslova i porodičnih obaveza sa radnim vremenom, koje je često prekovremeno i neplaćeno. Imajući u vidu i celokupne odnose i još uvek prevlađujuće odnose moći u korist muškaraca, žene bivaju više izložene raznim vidovima nasilja i mobinga na radnom mestu”, objašnjavaju položaj radnica aktivisti za prava radnika u trgovini.

Članovi sindikata Lidl iz Slovenije dodaju da su žene zaposlene većinom na radnim mjestima za koja nisu potrebne kvalifikacije, a muškarci na poslovima za koja jesu. Deprofesionalizaciju radnih mjesta ističu kao glavnog krivca za loš položaj radnica: “Deprofesionalizacija u sektoru trgovine, zbog koje se ne zahtjeva nikakvo znanje, samo brzina i težak rad, dovela je do toga da se radnice može lako zamijeniti i da je njihov rad jeftin, što pogoršava i njihov pregovarački položaj.”

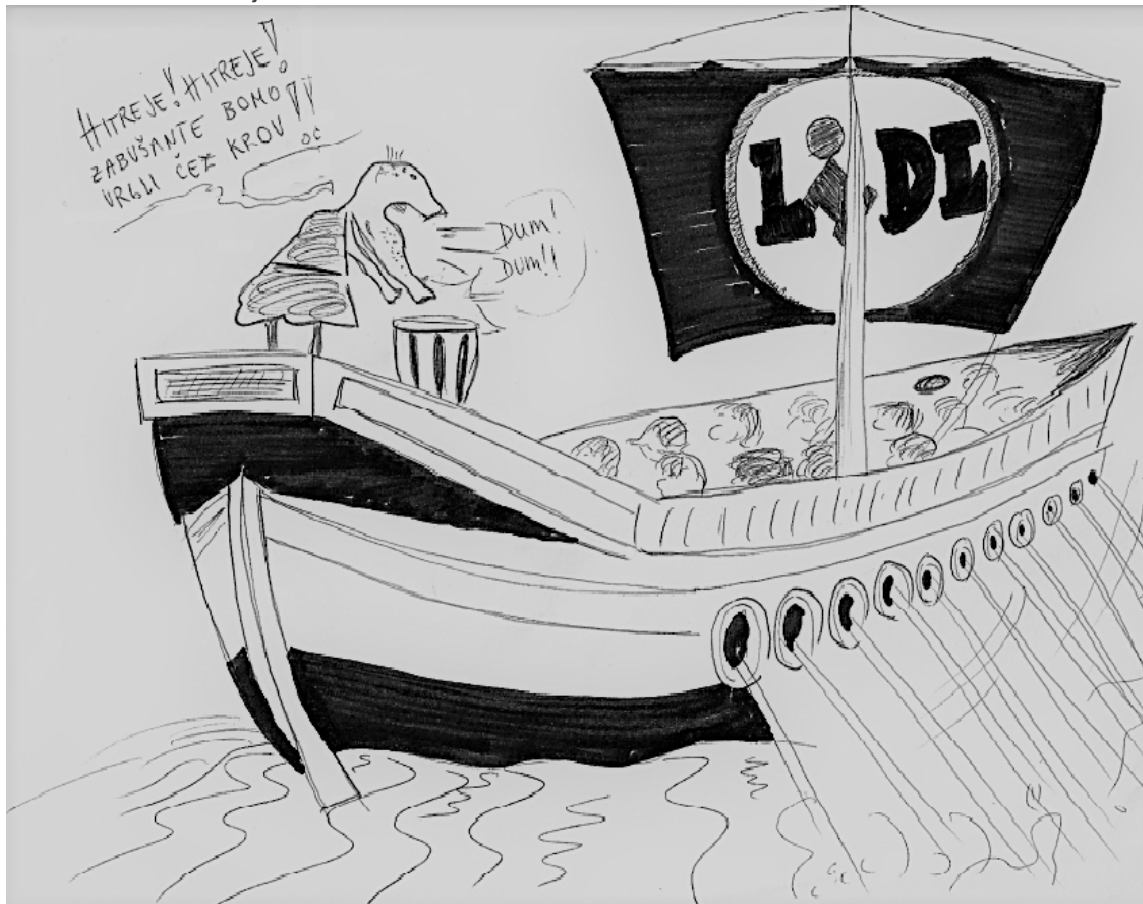
Zajednički problemi u sektoru trgovine

Radnice tokom smjene podižu i slažu ogromne količine robe, a zbog brzine koja se od njih očekuje ne mogu poštivati pravila zaštite na radu, npr. ne mogu pravilno podizati teški teret. Kronične bolesti poput problema s leđima i kralježnicom su uobičajene.

“Pritisak da se posao napravi brzo rezultira neizbježnim kršenjem pravila, npr. pravila o higijeni. Dok god kršenja koriste vodstvu Lidla, ignoriraju ih. U slučaju da radnik progovori protiv nepravde ili više nije brz zbog zdravstvenih problema,

prekršaje koriste kao opravdanje za disciplinske mjere ili otpuštanja”, objašnjavaju naši sugovornici iz Slovenije. Također, ako radnici nisu “dovoljno produktivni”, pošalju ih kući, a sate koje su do tada proveli na radu im ne plate.

Izvor: Sindikat Lidl Slovenija

Drugi problem povezan s preopterećenosti je neplaćeni prekovremeni rad, odnosno dolazak i odlazak kasnije koji se ne računa kao radno vrijeme. “Prosječna sedmica u BiH traje 42 sata, 6 dana po 7 sati. Dva sata izvan zakonske radne sedmice uopšte se ne priznaju”, objašnjava naša sugovornica iz BiH. Također, rad nedjeljom i u dane praznika je uobičajen.

Radnici Srbije, Bosne i Slovenije dijele još neke probleme – mobbing i nedostatak adekvatne zaštite, česte promjene u rasporedu radnog vremena, tzv. fleksibilnost koja paše samo poslodavcu, nemogućnost planiranja privatnog života jer raspored ovisi o šefovima, koji za slobodne dane i godišnji javljaju u zadnji čas, iako tako krše zakone.

Nesigurnost radnog mjesta rastući je problem: ugovori na određeno su česti, u Srbiji je dio radnika zaposlen i preko agencije, a trgovine u Sloveniji često traže umirovljenike i studente – osobito ljeti.

“Minimalna plata je socijalna kategorija čija se visina određuje kao na pijacii!”

Plaća nedovoljna za život također je poveznica među radnicima. Sugovornici iz Srbije kažu da prosječna primanja radnica i radnika u trgovini ne omogućavaju zadovoljenje osnovnih životnih potreba: “Osim toga, nisu u rangu ni sa iznosom prosečne potrošačke korpe koja trenutno iznosi 72.731 dinara (618 eura), dok je minimalna plata 37.714 (320 eura). Umesto da minimalna zarada bude jedna pristojna zarada ona je u stvari socijalna kategorija čija se visina određuje kao na pijaci bez pravog učešća sindikata koji su, na žalost, samo nemi statisti u jednoj već režiranoj predstavi.”

Mersiha Beširović iz STBiH kaže da su plaće u sektoru trgovine BiH “duplo manje od plaća u javnom sektoru, a u poređenju sa troškovima života i do 5 puta manje”.

Životni troškovi u Sloveniji za jednu osobu iznose 644 eura za 2020., a plaća u sektoru trgovine je oko 700 eura neto. Plaća za početnike u Lidlu je 657 eura neto.

Trgovci na prvoj liniji fronta

Novi zadaci za vrijeme karantene, novi oblici stresora, nepredvidljivost i nestabilnost zbog čestih promjena rasporeda rada, otpuštanja navodnih viškova, neproduživanje ugovora, razni načini smanjenja plaća, zahtjevi za još većom produktivnošću – to su obilježja rada za vrijeme karantene.

“Potpuno nezaštićeni, prepušteni na milost i nemilost svojih poslodavaca, radnici su radili tako da čak i ne znaju kako će raditi naredni dan, jer je radno vrijeme objekata zavisilo od odluka kriznih štabova”, kaže nam sugovornica iz BiH.

U intervjuu inicijative Građanke za ustavne promjene navodi da se STBiH susretao i sa firmama gdje se radnicama nalaže da (kako bi „popravili“ promet) prodaju robu po domaćinstvima. “I bez opasnosti od korona virusa, ovo bi bio nehuman zadatak za radnice. Potpuno nezaštićene i na svojim radnim mjestima, one bi trebale ići na adresu nepoznatih osoba za koje ne znaju jesu li ili ne u izolaciji i isporučivati im robu, vršiti naplatu i nositi sa sobom određene količine novca i, zamislite, još se i slikati kako bi napravile epp za svoju firmu. STBiH je uz prijetnju medija ovaj nalog stopirao i zauzvrat dobio prijetnju tužbom zbog pritiska i prijetnji, ali smo uspjeli osigurati da ni jedna radnica neće biti prisiljena na izvršenje ovog zadatka”, kaže Beširović.

“Zbog zakonskih zahtjeva za povećanim održavanjem higijene – dezinfekcije kolica i svih površina dostupnih kupcima, nužnosti održavanja socijalne distance, tako i izbjegavanja kupaca dok se pune police – svaki je radnik morao obaviti još više posla u već pretrpanom radnom vremenu, jer se zahtjevi za produktivnosti nisu smanjili. To je značilo da je nemoguće zadovoljiti i zdravstvene i sigurnosne standarde, a uz to i obaviti sav posao zadanom brzinom i u zadano vrijeme da bi i Lidl bio zadovoljan”, kažu u Sindikatu Lidla.

U vrijeme kad je javni prijevoz bio ukinut, prijevoz za radnike uglavnom nije bio riješen pa su se morali snalaziti sami. Isto vrijedi za maske i dezinfekcijska sredstva. Zaštita koju su poduzeli poslodavci bila je minimalna: Lidl je u Sloveniji postavio mala stakla od pleksiglasa i osigurao rukavice i maske od debelog sintetičkog materijala, koje radnicima nisu odgovarale. Za vrijeme razdoblja u kojemu je bilo najviše slučajeva zaraze bio je angažiran zaštitar koji je dezinficirao kolica i nadzirao poštuhu li kupci pravila o nošenju maski. Otkako zaštitara nema, nema ni dezinficijensa za radne površine.

Foto: [Borba za prava u trgovini](#)

U Srbiji su poslodavci osigurali samo maske: “Sve preko toga nije bilo obezbeđeno. Takođe, ako se neko od radnika u trgovini razboleo ili mu je bilo potvrđeno prisustvo virusa Covid19, poslat je na kućno lečenje, ali uz važeću odredbu trenutnog zakona o radu, koji predviđa da se radnicima na bolovanju isplaćuje 65 posto od zarade, što je potpuni skandal bio za vreme pandemije i sveopšteg vanrednog stanja. Takođe, radnici u trgovini su bili mnogo više izloženi virusu te su morali da dobiju i veću zaštitu ili makar stimulaciju zbog rizika kom su bili izloženi”, objašnjavaju aktivisti te dodaju da su unatoč navedenim teškoćama radni uvjeti radnika i radnica bili nešto bolji za vrijeme karantene, baš zato što nisu radili za vrijeme policijskog časa i nedjeljom.

Stoga ističu: “To je zapravo bila potvrda da se zabrana rada trgovina nedeljom može sprovesti, bez ikakvih posledica za vlasnike kompanije, korporacije i njihov profit, što je bio najveći, naravno neopravdan strah. I ovako je razlika tog profita i zarada koje isplaćuju radnicima koji im donose profit nesrazmerno velika.”

Slovenski sindikat Lidl aktivno radi na terenu

Ovisno o zemlji, borba za neradnu nedjelju u različitim je fazama. U Sloveniji je ona podignuta na parlamentarnu razinu – pripadnici stranke Ljevica predložili su Zakon o zabrani rada nedjeljom koji je krajem svibnja usvojen na prvom stupnju Skupštine sa 65 glasova za i 12 protiv. Zbog izmjena i dopuna Zakona koje su predložile Stranka Alenke Bratušek (SAB) i vladajuće Stranka modernega centra (SMC) i Slovenska demokratska stranka (SDS) cijela je parlamentarna rasprava odgođena do rujna.

„Predložene izmjene omogućile bi vlasnicima maloprodajnih lanaca da nedjeljom zapošljavaju studente i umirovljenike. Radnici su zbog izmjena razočarani i bijesni, time se samo kupilo vrijeme da maloprodajni lobi (Trgovinska komora Slovenije, TZS) stekne prednost po tom pitanju“, kažu u Sindikatu Lidl.

Sindikát radnika trgovine Slovenije, kome Sindikat Lidl pripada, pokrenuo je 11. rujna [peticiju za neradnu nedjelju](#). Zbog toga članovi sindikata ovih dana na terenu prikupljaju potpise i razgovaraju s radnicima, nastojeći ih uključiti u borbu. Rad na terenu pokazao je da je interes velik i da dio radnika želi skupljati potpise u dućanima u kojima radi.

“Najvažnije za nas jest da u ovim okolnostima peticija može poslužiti kao sredstvo za eliminiranje straha na radnom mjestu. Radnici se moraju povezivati i međusobno komunicirati, kroz razgovor je moguće razbiti strah od šefova i tako napraviti korak u klasnoj borbi”, kažu nam u sindikatu Lidla. Cilj peticije jest pokazati da velika većina radnika želi neradnu nedjelju i prije iduće parlamentarne rasprave (koja je na dnevnom redu za koji dan) izvršiti pritisak da se Zakon usvoji bez štetnih izmjena.

Vučić protiv neradne nedjelje: “Sad kad imamo rast ekonomije, treba da radimo više, a ne manje.”

Sugovornici iz Srbije kažu nam da se glavne mejnstrim političke stranke ne bave radnim pravima ni poboljšanjem uvjeta rada, a da su napore za uvođenjem neradne nedjelje podržali Partija radikalne levice (PRL) i Građanski front. One ističu i neke druge zahtjeve, poput zahtjeva za plaćanjem rada vikendom 110 posto (Građanski front) ili 150 posto (PRL) od osnovne cijene radnog sata. PRL je istaknula i zahtjev za smanjenjem broja radnih sati.

Aleksandar Vučić, predsjednik vladajuće stranke i predsjednik Srbije početkom godine izjavio je da ne razumije zahtjev za uvođenjem neradne nedjelje, i da je najbolje “da se ne radi ništa, a da plate budu velike”. “Sada, kada imamo rast ekonomije treba da ga podstičemo, da se hvalimo da radimo više, a ne manje. Znam da niko ne voli to da čuje, ali to je istina”, [rekao je tada Vučić](#).

Akcija sindikata trgovine BiH, Foto: STBIH

Tokom kampanje STBIH “Ko se u politici brine za radnike” radnici su iznijeli zahtjev za zabranu rada nedjeljom, no on ne dolazi do izražaja, zbog drugih neriješenih pitanja, koja preuzimaju fokus. Na primjer, STBIH već se godinama bori za slobodne praznike, jer ne postoji jedinstven zakon o praznicima, a na nivou Federacije BiH uopće nema zakona.

“To rezultira situacijom da radnici koji rade za istog poslodavca u dva BH entiteta imaju različita prava uopće, pa tako i ovo. Zato je za nas trenutno prioritet osigurati slobodne praznike. Jedan od razloga zašto zahtjev za neradnu nedjelju nije dominantan, jest što pretežno kršćanska društva za slobodnu nedjelju imaju podršku crkve, koja je u javnosti jako bitna, a specifična multireligionalnost BiH ponovo uzrokuje izostanak nekog generalnog jedinstvenog stava javnosti u ovom kontekstu”, kaže Beširović.

Prepreke sindikalnom organiziranju

Sindikalno organiziranje ne prolazi bez teškoća. U Srbiji su sindikati slabi i ne mogu mnogo postići, iako pokušavaju. Osim toga, zakon o radu naklonjen je poslodavcima, a ono malo prava koje radnici imaju samo su mrtvo slovo na papiru, smatraju naši sugovornici: “Uspevaju sindikati da se izbore sa problemima mobinga, ponegde sa velikim brojem prekovremenih sati, ali sve su to sitnice u odnosu na veliku količinu problema u trgovini. Strahovlada poslodavca, minimalne, pa i ispod minimalnih plata teško su rešiv problem. Mnogo je rupa u zakonu koje poslodavci koriste.”

U Bosni je najveći problem nepostojanje slobode organizovanja u praksi. “Niti u jednu kompaniju mi ne možemo slobodno ući bez da to prethodno dozvoli poslodavac pismenom odlukom, iako je to u suprotnosti sa zakonom. Jedna od prepreka je i podijeljenost sindikata na entitetskom nivou, ali i jako loš ugled sindikata generalno. STBIH se s ovim izazovima nosi uz pomoć medija, ali i kroz izuzetnu aktivnost na društvenim mrežama. Sloboda organizovanja ostaje naš najvažniji prioritet jer radnici zaista nemaju mogućnost učlanjenja u sindikat slobodnom voljom.”

Naši sugovornici iz Slovenije navode da je neprijateljstvo prema sindikalnom organiziranju sve veće, te da često dolazi do pokušaja ušutkivanja borbenih sindikalista korištenjem raznolikog spektra taktika i sredstava. Npr. Sindikat Lidl je početkom 2020. proveo anketu o uvjetima rada, a vodstvo Lidla je gotovo paralelno s provođenjem upozorilo radnike da sudjeluju na vlastitu odgovornost. Od trenutka osnivanja borili su se s raznim pritiscima, a osobit [pritisak](#) vršen je na njegovu predsjednicu, Tjašu Kozole, koja je unatoč otporu dobila otkaz u travnju 2020. No, borba nije gotova – sudska bitka počinje krajem rujna 2020.

“Štrajk u sektoru trgovine može bitno poremetiti svakodnevni protok robe”

Glavno pitanje koje muči sindikate i aktiviste za prava u trgovini jest kako nadvladati prepreke i kako se organizirati.

Naši sugovornici iz Srbije poručuju "da se samo složni, organizovani radnici uz podršku sindikata i političkih partija kojima su teme zaštite prava radnika važne, mogu izboriti za poboljšanje svog položaja".

Mersiha Beširović naglašava važnost solidarnosti, posebno u kompanijama koje su regionalne. "STBIH jako dobro saraduje sa Sindikatom trgovine Hrvatske i više puta dosad smo se uvjerali koliko moć ima solidarnost preko granica. Svi radnici u ovom sektoru širom regije moraju se držati skupa, pomagati i razmjenjivati informacije, pa ako treba i boriti se zajedno, jer bolja radnička prava u Hrvatskoj znače bolja prava u BiH i obratno."

Sindikat Lidla tvrdi da sektor maloprodaje ima ogroman potencijal organiziranja radnika, jer zapošljava značajan dio ukupne radne snage koja se istodobno suočava s radnim uvjetima visokog intenziteta za niske plaće: "Radnička klasa u maloprodaji treba stalno tražiti najprogresivnije, utjecajne članove koji mogu organizirati lokalne sindikalne ćelije. Fokus treba biti usmjeren prema problemima koji imaju najveći mobilizacijski potencijal, a ne prema pojedinačnim pitanjima. Dobro organizirana maloprodajna radna snaga potencijalno može imati ogroman utjecaj na vlasnike trgovačkih lanaca, jer štrajk u sektoru može bitno poremetiti svakodnevni protok robe.

Prema dosadašnjim zahtjevima radnika, najveći mobilizacijski potencijal imaju zahtjevi za neradnom nedjeljom, smanjenim brojem radnih sati, barem dvostruko više plaćenim prekovremenim satima i povećanjem satnice. Problema je puno, ali postoji i potencijal za borbu. Solidarnost i povezivanje koraci su prema njihovu rješavanju.

Objavu ovog teksta podržala je Agencija za elektroničke medije, putem natječaja za potporu novinarskim radovima objavljenog 30. 6. 2020.

Izvor naslovne fotografije: STBIH

Tekst napisala:

[Ana Vragolović](#)

Preporučite članak:

Like 1K